

Egy rosszul elkeresztelt analógia rendkívül lapos kifejtése, a szerencsétlen baloldal történelmi csődjében megzúpult fogalompár, amely megpróbál szabadulni a továbbra is osztálytársadalmi probléma néven nevezésének valóban túlterhelt terminológiájától.

későkori előkép lehet **Günter Wallraff** dichotómiája, akár :

Önök ott fenn, mi itt lenn Kossuth, Budapest, 1977

400 oldal · ISBN: 9630908077 Fordította: Jólesz László

Ihr da oben, wir da unten. Zusammen mit Bernt Engelmann 1973 ISBN 3-462-00937-0.
Kiepenheuer & Witsch, Köln, 1973

A baromságok sárgával kiemelve

Hasznos meglátások lilával kiemelve

*****

2021_Kiss Viktor

https://mandiner.hu/cikk/20210427_kiss_viktor_interju

És ha kidurrantanánk a tőke hatalmas kulturális buborékját?

2021. április 27. Írta: Kemenes Tamás

A következő évtizedek közéleti eseményeit várhatóan a privilegizált tereken belül élők és az azokon kívül rekedtek küzdelmei határozzák majd meg – állítja Kiss Viktor politológus. Sőt, a nagy világfolyamatok jórészt már ma is erről szólnak: gondoljunk csak a Brexitre, vagy épp a migrációs válság és a koronavírus-járvány következményeire. Kiss vérbeli baloldali könyvet írt – amely azonban a jobboldaliak számára is rendkívül érdekes, csaknem nélkülözhetetlen lehet. Interjúnk.

Dr. Kiss Viktor 1976-ban született Budapesten. Politológus, ideológiakutató, tanár. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen politikaelmélet, a Szegedi Egyetemen kommunikáció-újságírás szakos bölcsész diplomát szerzett, majd a Budapesti Corvinus Egyetemen védte meg doktori (PhD) disszertációját. 2001 és 2005 között az ELTE politikaelmélet szakának oktatója volt. 2005 és 2013 között a Zsigmond Király Egyetem adjunktusa, több mint fél évtizede a Budapesti Corvinus Egyetem oktatója. 2014 óta a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja.

***

Miért van egyáltalán szükség – a Kívül/Belül alcímét idézve – „új politikai logikára”?

Napjainkban egyre többen látják úgy, hogy a globalizáció időszakában a politikai folyamatok megértésének szempontjából leértékelődnek a korábbi „szociológiai” megközelítések, új elméleti kapaszkodókat kell keresnünk. A konzervatív Békés Márton szerint a 2020-as években már nem embercsoportok, hanem helyek állnak egymással szemben: a nemzeti, régiós és lokális helyeket – illetve a globális nem-helyeket különbözteti meg. Tulajdonképpen hasonló feltevésből indul ki a jelenleg legnépszerűbb rendszerkritikai elgondolás, a világrendszer-elmélet is, amikor a centrum-periféria viszonyrendszert elemzi a globális kapitalizmus kontextusában. Miközben véleményem szerint is a helyek problémája a lényeges folyamatok megértésének kulcsa, ma mind a baloldali, mind a jobboldali megközelítések elkövetik azt a hibát, hogy az új globális konfliktus alapját jelentő területi egységeket fix, jól behatárolható, nagyjából homogén entitásokként képzelik el.

Ebből aztán egy olyan politikakép következik, melyben a térbeli pozíciónk határozza meg, mit kell tennünk és gondolnunk, hogy mi a sorsunk. Ha magyarok vagyunk, akkor szabadságharcot kell folytatnunk és távol tartani az „idegen civilizációt”, ha pedig a félperiférián élünk, akkor – mivel úgyse zárkozhatunk fel a Nyugathoz – lázadnunk kell a kapitalizmus ellen és nemzetközi szövetségeket létrehozni a periféria förtelmes helyzetben lévő embermilliárdjaival. Ebből adódóan a baloldal szerint „radikális korszakban” élünk, a jobboldaliak szerint meg

„konzervatív korszakban”.

A Kívül és Belül kérdése kapcsán három célom volt. Először is teoretikus keretet nyújtani a „helyek politikájának” megértéséhez. Másodsor pedig szakítani ezekkel a fatalista megközelítésekkel, amelyek a marxizmus és a nacionalizmus „nagy tévútjait” idézik számomra. Végül – és talán ez a legfontosabb – új irányt kijelölni a radikális-forradalmi baloldal számára, amely most éppen a szimbolikus retró, az osztályromantika, a populista elitellenesség, a jóléti állam iránti nosztalgia és a szociális-karitatív közpolitikai reformizmus ötszögében vergődik.

Kiss Viktor: Kívül/Belül – Egy új politikai logika, Napvilág Kiadó, 2021

Pontosan mire jó ez a megközelítés a korábbi, osztály alapú megközelítésekhez képest?

Az elmúlt évtizedben végzett kutatásaim egyik alapgondolata, hogy valójában épp az osztály kérdése sodorta végzetes válságba a rendszerkritikus baloldalt az elmúlt fél évszázadban. A feladvány tehát, hogy – egyik tanulmányom címére utalva – milyen legyen a „marxizmus az osztályharc után”. Az osztály Marxnál nem logikai, hanem empirikus kategória: szétnéz maga körül és látja az osztályokat. Vagyis családok milliós tömegét, akiket gazdasági létfeltételeik, életmódjuk, kultúrájuk, érdekeik és műveltségük miatt egy teljes világ választ el más családok millióitól. Marx álláspontja szerint a politika a kapitalizmusban nem más, mint két ilyen monolit embertömb, a proletárok és a burzsoák élet-halál harca. A baj ugyanakkor nemcsak az, hogy ma már ebben az értelemben az osztályok megszűntek, vagy legalábbis felaprózódtak – az ipari munkásság aránya például 10-20 százalék csupán. Az igazán végzetes a régi baloldal számára, hogy véget ért ez a „társadalmi polgárháború”, ahogy Marx nevezi. Az úgynevezett munkásosztály tagjai jobbra konzervatív, konform, beilleszkedő stratégiát folytatnak – gondoljunk a Brexitre, amit főleg ők támogattak.

Lehet arról álmodozni, hogy a bérmunkások egyszer valamennyien meghallják a baloldali értelmiség szavát, megértik a leleplező elméleteiket és tudatosodva, az igazság nevében felláznak a rendszer ellen – de ez számomra pusztán ideológia. Ennek Marxhoz semmi köze sincs, de még Leninhez is kevés. Marx célja ugyanis nem a kapitalizmus, hanem a harc megértése volt, a forradalomé, amely új világot hoz létre. Őt ez a változás izgatta, ebben akart részt venni. Az osztályelméletet valamiképpen lélegeztetőgépen tartó, morális alapú „szociáldemokrata” megközelítések helyett, amelyek a régi baloldal megmentése érdekében lemondanak a forradalomról, én inkább azt keresem, hogy mi napjainkban az a „nagy konfliktus”, amely a politikát meghatározza. A válasz számomra: a Kívül és a Belül szembenállása, a kirekesztettek és a befogadottak közötti szakadások sokasága.

Alapvetően kik tartoznak a Belül világához? Kik a rendszer építői, hasznélvezői? Ahogy a könyvében is jelzi, a Kívül és a Belül közötti határ „folyékony”. Másrészt egy hatalmas mértékű töredezettséggel is számolni kell – a Kívül és a Belül kisebb-nagyobb terei mintegy „egymásba omolnak”, és emiatt az egyes országokról sem lehet többé – „kívüliségüket” vagy „belüliségüket” illetően – igazán homogén képet kialakítani.

Ezt talán a sivatag és az oázisok metaforájával tudnám érzékeltetni, amit a könyvben is használok. A Föld napjainkban borzalmas hely, valódi sivatag, melyet a „termelj olcsón” parancsa pusztít, kirabol, szinte élehetlenné tesz. De az elmúlt két-három évtizedben bizonyos helyeken kiemelkedtek ebből a sivatagból a fogyasztás steril oázisai – azok a zónák, amelyeket a „fogyassz többet” főparancs nevében hoz létre a tőke. Ilyen a pláza, a lakópark, a zöldövezet, az egyetemi kampusz, a turisztikai látványosság, a virtuális valóság és a cybertér, a gépkocsi belsője, a városi terek, a szórakozóhelyek, az irodaházak és így tovább. Az egész kép azonban valóban rendkívül töredezett. Így aztán nemcsak Magyarországról, de még Budapestről se beszélhetünk általánosságban: a Corvin-negyed zónája mellett közvetlenül ott a „nyócker”, az aluljáró, a körút. Kicsit arrébb meg a bulinegyed kezdődik...

És hogyan lesz ebből konkrét politika?

Gondoljunk csak a kirekesztettek és a befogadottak direkt konfliktusára: amikor a kamerákkal megfigyelt téren és a plázában megjelennek az egy utcányira lakó roma családok, a bevándorlók, a deprimált suhancok, a hajléktalanok, vagy az öregek, akiknek „nem kéne ott lenniük”, mert „kívül a helyük”. Már ezen a szinten is egy alapvetően kulturális alapú politika jön létre, melynek keretében – ahogyan Michael Foucault a normalizáció kapcsán írja – az önmagukat belül lévőeknek tekintők magabiztos döntéseket hoznak arról, hogy kik valók az ő tereikbe.

Vagyis a Kívül/Belül politikai logika háttérében döntően kulturális folyamatok állnak.

Mindenképpen. A kiindulópont egy kultúrkritikai gondolat: a tőke rájön, hogy a „fogyassz többet” nevében csak akkor lehet profitot termelni, ha rendelkezésre állnak azok az embermilliók, akik az új típusú zónákban érzik otthon magukat, akik megveszik a termékeket és szolgáltatásokat és betöltik az úgynevezett nem anyagi munkahelyeket. A „kulturális kapitalizmus” fenntartásához tehát állandó „kulturális kompozícióra” van szükség. Napjainkban a fejlett nyugati társadalmakban a nagy

többség újra és újra átesik ezen a folyamaton. A „fogyasztói középosztály” – ahogyan nevezni szokás – ennek hatására tényleg a globális oázisban éli az életét. Elvileg ők a „belül lévők”.

Csak hogy számukra egyre nehezebb választ találni arra a kérdésre, hogy mit jelent ténylegesen „belül” lenni az egyre extrémebbé váló globális belső világában. [Ennek pszichés következménye a FOMO is, amiről a Mandiner korábban írt – a szerk.] Ráadásul folyamatosan számolniuk kell a „kívül” betöréseivel, amelyek azzal fenyegetnek, hogy a globális oázis maga is sivataggá válik. Vajon nem éppen ez történt a koronavírus kapcsán Bergamo környékén, amely pillanatok alatt egy „harmadik világbéli” járványgócpont és egy kietlen, halott város állapotában találta magát?

Az elmúlt egy évben tisztán láthattuk, hogyan nő a feszültség, a frusztráció, a szorongás a fejlett nyugati társadalmakban azok körében, akik megszokták, hogy a kulturális kapitalizmus zavarmentesített, elkényeztető zónáihoz „tartoznak” – és annak áldásai „alanyi jogon” járnak nekik. A „nem eléggé belül, de túlságosan kívül” állapota napról napra meghatározóbbá válik.

Ugyanakkor elég világos, hogy például a hazai politikai baloldal egyelőre messze nem ebben a keretrendszerben gondolkodik. Miért lehet ez így?

Mit várhatnánk tőlük, amikor alapvetően irtóznak a posztmodern kapitalizmus megértésétől és kritikájától? A rendszerváltó elitek abban reménykedtek, hogy egyszerűen beilleszkedünk majd a fejlett nyugat nemzetállami rendszerébe, és elfoglalva saját méltó helyünket, egy boldog világba érkezünk. Nem számoltak azzal, hogy a 2000-es évekre a politika dimenzióváltáson megy keresztül. A nemzetállami keretek nem bomlottak fel, de a tétek és küzdelmek megkövetelték, hogy globális szinten is pozicionálja magát valamennyi politikai erő. A történelem mégsem ért véget, ahogy a rendszerváltó liberálisok remélték. A hazai balliberális oldal ekkor azt az utat választotta, hogy az akkoriban uralkodó (neo)liberális hegemoniának vetette alá magát, Gyurcsány Ferenc, Kóka János és Bajnai Gordon maga volt az „uralkodó korszellem”, a globális hatalmi hálózat része, amit Antonio Negri Birodalomnak nevezett akkoriban.

Sokan elfelejtik, de a 2008-as válság után tulajdonképpen ez az egész megbukott, folytathatatlaná vált, és vele buktak a hazai szálláscsinálók is. 2010 után nem véletlenül döntöttek úgy a balliberális elitek maradványai, hogy – a túlélés és a visszatérés érdekében – inkább kerüljük a globális önmeghatározás kényes kérdését. Hiszen az ő fő bűnük nem az őszödi beszéd volt, hanem az úgynevezett szabadpiaci világrend kiépítésében játszott szerepük, és a szakértői reformdiktatúra, ahogyan azt akkoriban nevezték a baloldalon – erről ma már részletesen olvashatunk Böröcz

Józseftől, Gagy Ágnesztől, Scheiring Gábortól, Sebők Miklóstól, vagy épp Schiffer Andrástól. Az ellenzéki oldalon néhány 89-es frázison kívül nem mondtak semmit – eközben Orbán folyamatosan az új nemzetközi szinten határozta meg önmagát. Ráadásul – ösztönösen vagy tudatosan, nem tudom – egyre inkább a Kívül és Belül kérdése jutott főszerpéhez egészen a szuverenitás-vitától kezdve.

NER, IMF-hitel, EU-kritika, globális tőke, menekültválság, terrorizmus, koronavírus, Kína felemelkedése, liberális-kozmozopolita kultúra – a balliberális oldalon meg csak a kínos hallgatás minden rázó ügyben. A magam részéről úgy látom, hogy tíz év lemaradással, a 2019-es európai választásokon mozdult csak a DK vezette ellenzéki kör, amikor végre látszott valami irány a nemzetközi „erősek” és a mainstream főszerplők részéről. A könyvben amellet érvelek, hogy ez az új globális platform már szintén a Kívül/Belül politikai logikára illeszkedik rá.

A könyvében – egyebek közt Orbán Viktor miniszterelnök és Gyurcsány Ferenc vetélkedését elemezve – különbséget tesz „apokaliptikus Belül” és „progresszív Belül” között. Kifejtené röviden, hogyan érti és mire használja ezeket a fogalmakat?

A politika lényege ma az, hogy miközben a kívül és a belül kérdése szétszabdálja a társadalmakat, a pozíciónk pedig soha nem egyértelmű ezzel kapcsolatban – a választói többségnek mégis azt kell bizonyítani, hogy ők egyértelműen belül vannak, és a politikusoktól várhatják pozícióik védelmezését. Az apokaliptikus politika lételeme a harc: mi, belül lévők élet-halál küzdelmet folytatunk valamiféle kívülről érkező fenyegetéssel szemben. Ezt nemcsak Brüsszel és a migránsok jelentik, de a Soros György által megszemélyesített „liberális” világ is, a genderforradalommal és a nyílt társadalommal egyetemben.

Orbán politikája azokra a rétegekre alapoz, amelyek jobbra kiszorultak a globális kapitalizmus kedvezményezett zónáiból, mert kimaradtak a „posztmodern kapitalizmus” kulturális folyamataiból és trendjeiből.

Trump ugyanezt csinálta, csak míg az USA-ban a rozsdaterületek lakói a modern kapitalizmusban ragadtak, addig nálunk a szocializmus roncsvalóságában. Velük kellett elhítenni, hogy ők vannak Belül, az igazi Magyarországon: ők a fenyegetettek, a normálisak, a többség. Akiknek értékeit és egész világát végső megsemmisülés fenyegeti.

Gyurcsány Belül-je egészen más. A progresszív Belül szerint a világon vannak bizonyos helyek, ahol a „haladó értékek” többsége megvalósult, különösen a Kívül-lel összevetve, ahol a civilizálatlanság, az elmaradottság és a barbárság tombol. A

haladó Belül tehát globális szinten jelenik meg: hálózatok, intézmények, terek összessége, amelyekben a globális kapitalizmus (lehetséges) nagyszerűsége igazolást nyer.

Az Európai Egyesült Államok szlogenje, a Nyugat a Kelettel szembeállítva, vagy a felvilágosult Budapest és a sötét Vidék közötti határ – tipikus jelei ennek a beszédmódnak. Ha Orbán védjegye a „helló, röfi!”, akkor az övök az internetadó miatti tüntetésen világító mobiltelefonok. A progresszív Belül célja, hogy a világ többi részét is hasonlatossá tegye saját gazdag, sikeres és előremutató valóságához, fenntartsa a kapitalista világrendet és közben kezelje a Föld problémáit (legújabbban a Green New Deal esetében). Ehhez legelőször is le kell győznie politikai-gazdasági ellenfeleit, akik a Kívül világot fogva tartják. Vagy éppen meg kell védenie tereit azok ellentámadásaitól – mint a CEU vagy az SZFE kapcsán.

A Kívül/Belül logikáját-valóságát Magyarországon – illetve Európa más országaiban, valamint az USA-ban is – az új jobboldal igen hamar, mintegy ösztönösen felismerte. Mi lehet ennek az oka?

Az „új jobboldal” eleve abból indult ki, hogy 1968 óta egy hatalmas, eszement és totális kulturális változás, egy „nagy szétbomlás” zajlik, amellyel szemben fel kell lépni. Sok olyan kérdést, ami mára aktuálissá vált, ezekben a körökben már évtizedek óta tárgyalnak. Az is igaz persze, hogy míg az általuk „kulturális marxizmusnak” nevezett jelenségcsoportra koncentráltak, nem vették észre, hogy az igazi változást a posztmodern kapitalizmust kiépítő tőke hozta létre. Ahogy Žižek fogalmazott: a multikulturalizmus nem egy '68-as ideológia volt, hanem „a multinacionális kapitalizmus kulturális logikája”.

Tehát nem a baloldal győzött, hanem a kapitalizmus lépett tovább egy új formája felé.

Ön szerint a magyar kormány hogyan használja a Kívül/Belül felfogást jelenleg, a koronavírus-járvány idején? Hozott egyáltalán ebből szempontból a járvány bármilyen újdonságot?

Az apokaliptikus Belül konstrukciója mikor működhetne jobban, mint egy valós külső fenyegetés, egy világjárvány idején? Orbán újra maximumra járítja a tőle megszokott háborús narratívát.

Ő az, aki az EU-ban egyedülként „szerez” vakcinát, majd „újraindítja” az országot egy könyörtelen versenyben, ahol mindenki a másik gyengeségét akarja kihasználni. És kell-e több ennél egy olyan időszakban, amikor a járvány minden álarcot és szentimentális burkot lerántott a posztmodern kapitalizmus valóságáról és elitjeiről?

Ezért az sincs kizárva, hogy ez a beszédmód éppen olyan sikereket hoz majd neki a következő választáson, mint a migrációs válság 2018-ban.

Tehát a forradalmi-radikális baloldal számára kifejezetten létkérdés volna, hogy alaposan megértse ezt az átalakulást. Lát arra utaló jeleket a hazai politikában, hogy elindult egy ilyen folyamat?

Egyelőre sajnos nem. Egyetlen olyan ellenzéki csoport sem tudott megerősödni, amely a globális kapitalista rendszer kritikáját tekintette volna alapvető mondandójának. Egyszerűen nem volt mozgástér – legalábbis a pártpolitika szintjén. És nem csupán a balliberális elitek várható szankciói miatt: az orbáni hatalmi gépezet sem tette lehetővé ezt a pozíciót. A jobboldal mérhetetlen erőforrásokat koncentrálnak, illetve építkeznek a saját apokaliptikus világképének megfelelően – ez még érthető is volna. A legnagyobb baj, hogy Orbán egyre több helyen törekszik kizárólagosságra, tehát olyan mennyiségben termeli azokat az ellenségeket, akik ellen élet-halál harcot kell vívnia, hogy a végén csak ő maradjon.

A „vagy ők, vagy mi” gondolkodásnak ez az egyik káros mellékhatása: egyszerűen nem jelenik meg az a Másik, akivel nem kell leszámolni, akit nem kell ellehetetleníteni, még ha veszélyes is ránk nézve. Nem arról van szó, hogy az új baloldal Orbán részéről túrt vagy támogatott pozícióra vágyna. Az állam, a kultúra, a gazdaság és a társadalom olyan markáns szférái kellenének, ahol nem érvényesül a kizorítás politikája. Ezek hiányában Orbán lényegében a rendszerkritikus baloldalt „rátolja” a pártpolitikára és a progresszív Belülre.

Pedig az eredendően mindkettőtől viszolyog. Egyszerűen nem marad más alapja építkezni: aki láthatóvá válik, az a hatalom kiszolgálóinak szemében rögvessé ellenség lesz. Ezért fordulhat elő az a baleset, hogy egy alternatív-rendszerkritikus politikus a Fudan Egyetem Budapestre költözése kapcsán a liberális ideológiai fősodornak megfelelően a marxizmus oktatásának „kötelező jellegével” riogat...

A legradikálisabb kiindulópontot a Kívül és a Belül együttes elutasítása jelenti – állítja. De vajon kik lennének azok, akik a fennálló teljességének erre az egészen végletes, a semmibe ugrással felérő elvetésére képesek? Hol, mely színtereken, az élet milyen területein mehet végbe egy efféle forradalom?

Valójában a kivonuló, kisközösségi, aszketikus elgondolásokat ma inkább konzervatív oldalon képviselik – a baloldal 1968 kudarcai után már nem ebben gondolkodik. A könyvben amellettt érvelek, hogy a kivonulás helyett az úgynevezett

marginalizmus stratégiáit kell követni. Ez azt jelenti, hogy alternatíva létrehozására csak a globalizáció oázisaiban van lehetőség, mert a Föld nagy részét élhetetlen helyé tette a tőke. Csakhogy ezekben az oázisokban, a fogyasztás zónáiban egy hatalmas kulturális buborékot hozott létre a tőke.

Erre van szüksége ahhoz, hogy a termékek, szolgáltatások és élmények végtelenül burjánzó és állandóan változó tömegét el tudja adni. A munkahelyek hattizedét és a multicégeket ez tartja fenn.

De mi történne, ha kidurrantanánk a tőke hatalmas kulturális buborékját? A koronavírus-járvány idején a lezárások hatására felsejlett, milyen következményekkel járna, ha nem vennénk részt a továbbiakban a turizmus (repülés, wellness), a szépségipar, a fogyasztói ipar (plázák, hipermarketek, autók, okostelefonok, fast fashion), a szórakoztatóipar (mozik, tévék, fesztiválok), az információs ipar (Facebook, virtuális valóság, játékok), az élményipar, a boldogságipar stb. fenntartásában. Nem véletlen a politikusok, a tőzsdék és a vállalatok kezdeti kétségbeesése a járvány idején, amikor a korlátozások éppen ezt az eredményt érték el. Megmutatkozott, hogy van élet a buborékon kívül is. Ez tehát nem „a semmibe ugrás”. Az persze más kérdés, hogy a fejlett nyugati társadalmak tagjai egy ilyen helyzetben nem tudnak mit kezdeni magukkal – vágnak vissza a „normális” életükbe.

Egy „kulturális forradalom” célja ezért az, hogy itt és most, a fejlett világban hozzuk létre a globális Belül, a kulturális kapitalizmus alternatíváját. A jó és tartalmas élet más formáját, amelyet akár már holnap elkezdhetünk élni. Én úgy látom, egyre többen vágnak ilyesmire.

Hogyan hat ez az új elgondolás a baloldaliság érzelmi szintű megragadhatóságára? Növeli vagy csökkenti a baloldal mozgósító erejét?

Nem kérdés, hogy inkább növeli. Meggyőződésem, hogy egy ellenkulturális baloldal nagy előnye éppen az, hogy a mindennapokba helyezi a rendszerellenes cselekvés fókuszát.

Azok a százmilliók, akik ma más utakat keresnek, de csak a népszerű pszichológiában, a különböző életmód-tanácsadó és önségítő könyvek lapjain, a tőke által gyártott életstílusokban, a magazinokban találnak válaszokat, elérhetővé válnának. Márpedig ahogy a dolgok kinéznek, egyre gyakrabban lesz szüksége az embereknek „másfajta válaszokra”.

Milyen konkrét, már meglévő mozgalmak azok, amelyek idővel – akár némi módosulást-módosítást követően – a (radikális) kulturális forradalom részeivé válhatnak?

Az elmúlt néhány évben új trendet látunk kibontakozni a radikális-forradalmi baloldalon: a korábbi akcióformák, tüntetések, politikai mozgalmak, szakszervezetek, az identitáspolitikai és a szociális-civilizmus mellett mind markánsabban megjelenik egy olyan irány, amely közvetlenül a mindennapi gazdasági-társadalmi viszonyokat kívánja átalakítani. Ma már idehaza is sokat hallhatunk a szövetségi mozgalomról, a szolidáris gazdaságról, részvételi művészetről, a kritikai pszichológiáról, vagy a különböző ökológiai, anarchista és feminista kezdeményezésekről – ezeket nevezem én autonomista mozgalmaknak a könyvben.

A 2020-as évek elején egyre több fiatal gondolkodik azon, hogyan lehetne az életet, a gazdaságot, a mindennapjainkat, a kapcsolatainkat a profitszerzés célja helyett a „közösség” és a „társadalmi jó” célja nevében megszervezni.

Ezek persze még csak egy új forradalmi hullám előszelének tekinthetők, melynek képviselői sem mindig látják, hogy valami egészen újban és másban vesznek részt. A sorsuk azon dől majd el, hogy képesek lesznek-e a tőke elleni kulturális ütközetben is helytállni – vagyis amikor a mozgalmi szubkulturális gettóból kilépve a „hétköznapi emberek” sokaságával találkoznak...